

«личный почерк» говорящего, который может быть подвергнут изменениям под воздействием ситуации и эмоционального настроения оратора.

Анализ темпоральных характеристик речи показал, что в подобной ситуации лидер с имиджем близости (отношений) стремится к достаточно четкой организации речи. Отмечается ритмичное деление высказывания на интонационные группы, умеренный или замедленный темпы, равномерное распределение пауз на всех композиционных участках речи, преобладание пауз средней длительности.

Основываясь на результатах нашего исследования, мы имеем основания утверждать, что мелодический репертуар лидера, мотивированного властью, не отмечен большим разнообразием и соответствует имиджу сильного политика: доминирование нисходящих и ровных шкал, четкая ритмическая организация речи, узкий или средний тональные диапазоны.

Этому можно противопоставить просодическое оформление речи лидера с имиджем близости (отношений), которого отличает высокая степень открытости для аудитории, экспрессивность и эмоциональность.

Литература

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — М.: Советская энциклопедия, 1969. — 608 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. — М., 1981. — 139 с.
3. Комова Л.А. Вопросы теории речевого воздействия. — М., 2000. — 127 с.
4. Winter D.G. Presidential psychology and governing styles: a comparative psychological analysis of the 1992 presidential candidates // *The Clinton Presidency: Campaigning, Governing and the Psychology of Leadership*. — Boulder, 1995.
5. Winter D.G. Measuring personality at a distance: development of an integrated system of scoring motives in running text // *Perspectives in personality: approaches to understanding lives*. — London, 1992.
6. Winter D.G. Leader appeal, leader performance and the motive profiles of leaders and followers: a study of American presidents and elections // *Journal of personality and social psychology*. — 1993. — № 2.

Статья поступила в редакцию 10.03.2006 г.

УДК 81'37:3

Ю. А. Васик

СЕМАНТИКО-ЧАСОВА СПЕЦИФІКА ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ

Останнім часом у мовознавстві відзначається підвищений інтерес до розгляду структури і функціонування дискурсу як синергетичного процесу. Різні параметри синергетичного процесу мають неоднакову роль в здійсненні цілісності. Алгоритм гармонізації цілого закладений в пропорційно-ритмічних параметрах.

Основним завданням статті є показати особливості функціонування політичного дискурсу (зокрема політичної промови як найбільш прототипичного жанру політичного дискурсу) як синергетичного процесу з точки зору його семантико-часової специфіки.

Феномен ритму залучає увагу дослідників різних напрямів, зокрема в художньому прозовому дискурсі проблему ритму вивчала Бишук Г.В., в політичному дискурсі Даніліна В.В., ритмічну структуру навчального тексту досліджувала Рибіна Н.В. Також існує низка робіт присвячених розробці теорії політичного дискурсу, серед них можна виділити фундаментальні роботи Белової А.Д., Жуковець Г.Л., Серажим К.С. Але в зазначених працях недостатньо висвітлена роль просодії

в реалізації риторичного потенціалу політичної промови, що потребує детального висвітлення в сучасному мовознавстві. Тому надзавданням даної статті є висвітлення особливостей функціонування просодії в дискурсі, зокрема часової підсистеми, розкриття взаємодії просторово-часових і ритмічних факторів як основного закону структури дискурсу.

Матеріалом дослідження слугували промови прем'єр-міністра Великої Британії Тоні Блера (далі Speaker 1 – S1) та міністра закордонних справ Джека Стро (далі Speaker 2 – S2).

Дослідження проводилося як на перцептивному, так і на електроакустичному рівнях. Результати перцептивного аналізу були перевірені за допомогою сучасних комп'ютерних технологій (SFS/WASP Version 1.3 (05.07.2004), Wavesurfer 1.8.3/0504081628).

Перед тим як говорити про семантико-часові особливості дискурсу, треба визначити, насамперед, його складові частини для оптимізації процесу аналізу тексту.

Як правило, сегментація тексту базується на семантичному факторі. Зміст аналізованих зразків дозволяє виділити в них базовий тематичний блок (ТБ), який розкривається через епізоди. епізоди, в свою чергу, розпадаються на мікроепізоди, останні поєднують смислові частини, які в даному випадку є найменшими, бо вони містять одну чітко виражену думку. Їх можна позначити як мінімальні смислові єдності (МСЄ). Ця градація складності виділених смислових частин дає підґрунтя говорити про складну багаторівневу організацію дискурсу. Кожний рівень цієї ієрархії – це структура, що має свій набір стройових елементів: для МСЄ – це синтагми, ритмічні групи, склади; для мікроепізодів – Мсє і т.д.

В цілому, в промові S1 виокремлено 7 епізодів, 19 мікроепізодів, 50 МСЄ, промова S2 містить 2 епізоди, 5 мікроепізодів, 38 МСЄ. Звертає на себе увагу той факт, що окремі частини дискурсу, а саме мікроепізоди та епізоди розташовані не хаотично, а в послідовності, визначеній особливостями розвитку теми. Початок дискурсу – це початок теми, що розкривається через епізоди й мікроепізоди. При цьому треба звернути увагу на те, що кожний наступний епізод містить у тому чи іншому ступені повторення сказаного раніше в попередніх епізодах, і перехід до нового епізоду здійснюється поступово, через послідовність варіацій попередньої мікротеми.

Повторюваність теми можна прослідкувати на рівні ключових слів по епізодах на прикладі промови S1.

[(terrible events, London) –(limit of information)] – [(a series of terrorist attacks, London) – (casualties, people died, people injured) – (thoughts, prayers, victims)] – [(leave the G8, London) – (report, police, emergency service)] – [(leaders, the G8) – (meeting, continue) – (countries, experience, the effects of terrorism) – (leaders, defeat, terrorism)] – [(people, meeting, problem, poverty, climate change, environment) – (terrorist attack, a series of terrorist attacks) – (coincide, opening of G8)] – [(engaged in terrorism) – (our determination, defend, values, way of life) –(their determination, cause death, destruction, innocent people, desire, impose extremism) – (never succeed in destroying, civilized nations)]

Таким чином, ми отримали лексико-тематичну сітку даної промови, яка може бути аргументована з позиції ізотопії (тотожності). На думку Франсуа Растьє, ізотопія "з'являється в якості основного регулюючого фактора: не рекуррентність заданих сем утворює ізотопію, а навпаки – презумпція ізотопії дозволяє актуалізувати деякі семи" [3, с. 32]. Інакше кажучи, тексту споконвічно приписується семантична когерентність. Маючи співвідношення з семантичною структурою дискурсу, ізотопія в подальшому екстраполюється на інші рівні, передусім на

фонетичний, задаючи певну ритмічну матрицю організації просодичного страту зокрема.

Породження смислу дискурсу (vs його осмислення) підпорядковано, на нашу думку, ритмічному закону. Ізотопний ритм забезпечує когезію і корелює з певним варіантом осмислення, тобто структурує процес формування зв'язного смислу [2, 67]. Кожен смисл потребує для свого виявлення довжини тексту у часі, і цей фактор безумовно впливає на сприйняття задуму.

Синтезуюча роль ізотопного ритму як інтегративного фактора створення цілісності дискурсу може бути показана на прикладі реалізації фонетичних ознак базових одиниць — синтагм. Саме синтагма, в нашому розумінні, є базовою одиницею просторово-часового континуума, що здатна передавати ключову інформацію. Такі смислові сегменти (синтагми) прийнято називати домінуючими, на відміну від рецесивних, тобто тих, що несуть надлишкову інформацію.

Аналіз політичної промови показав нестабільність темпоральних характеристик в динаміці дискурсу: домінуючі синтагми вимовлялись в уповільненому темпі, із частотними тривалими паузами, рецесивні синтагми були відмічені прискоренням темпу, наявністю нечастотних коротких пауз, що перед усім обумовлено семантичним фактором.

При обчисленні довжини синтагм ми виходили з кількості наголошених складів, що входять до синтагми, а не із загальної кількості складів, як при аналізі письмового мовлення. Саме наголошені склади мають властивість "відбивати ритм" англійського мовлення, "перекроювати і перебудовувати висловлювання таким чином, що воно нібито підстроюється під особливості людського сприйняття" [1, 18].

Аналіз політичних промов S1 і S2 дозволив виявити таку закономірність між кількістю наголошених складів в синтагмі і показаннями часу звучання для синтагм з відповідною акцентною будовою, що графічно зображено в таблицях 1 і 2 відповідно:

Таблиця 1

Аналіз політичної промови S1

кількість наголошених складів в синтагмі	середня тривалість синтагми (в секундах)	найчастотніша тривалість синтагми (в секундах)	діапазон тривалості синтагми (в секундах)
1	0,5	0,4 – 0,7	0,1 – 0,8
2	1,1	0,8 – 0,9	0,6 – 1,5
3	1,4	1,2 – 1,4	0,8 – 2,9
4	1,9	1,6	1,2 – 2,4
5	2,4	2,5	1,8 – 2,8
6	4,4 (одна синтагма)	4,4 (одна синтагма)	4,4 (одна синтагма)

Таблиця 2

Аналіз політичної промови S2

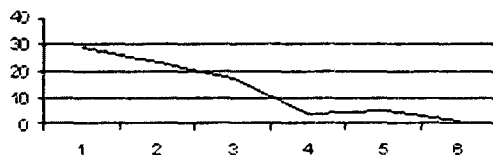
кількість наголошених складів в синтагмі	середня тривалість синтагми (в секундах)	найчастотніша тривалість синтагми (в секундах)	діапазон тривалості синтагми (в секундах)
1	0,4	0,1 – 0,2	0,1 – 0,8
2	1,0	1,0 – 1,1	0,4 – 1,4
3	1,3	1,2	1,2 – 1,5
4	1,7	1,5-1,8	1,5-1,8

Дані, наведені в таблицях 1-2, свідчать про те, що хоча час звучання синтагм з однаковою кількістю наголошених складів коливається в достатньо широкому діапазоні, зі збільшенням кількості наголошених складів у синтагмі збільшується її середня й найчастотніша тривалість, а також мінімальний і максимальний час звучання.

Відповідно до методу ритмічної текстології для досліджуваних зразків були побудовані графіки, що відображають залежність між кількістю наголошених складів в синтагмі та кількістю синтагм відповідного об'єму в дискурсі.

Таким чином, перша точка графіка по горизонтальній осі відповідає одному наголошеному складу в синтагмі. Відповідний графік промови Тоні Блера починається з максимального значення, а потім плавно спускається до нижньої відмітки. Це означає, що короткі синтагми в даній промові зустрічаються частіше, ніж синтагми з двома або трьома наголосами. Всього в даній промові містяться 80 синтагм, з яких 29 мають один наголошений склад, 23 синтагми мають 2 наголоси, 17 – три наголоси, 4 синтагми з чотирма наголосами, 5 з п'ятьма наголосами і одна синтагма має шість наголошених складів. Графічно це виглядає так:

Графік 1

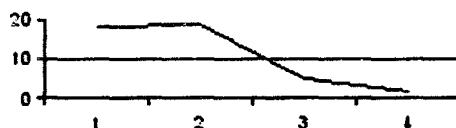
Синтагми з одним наголошеним складом виявлено в обох досліджуваних зразках. Вони складають 36 і 41 відсоток відповідно. Таку велику кількість коротких синтагм можна вважати однією з жанрових особливостей ритму ораторської промови. Сильна розчленованість мовленнєвого потоку пояснюється, з одного боку, прагненням мовця забезпечити краще розуміння при слуховому сприйнятті і, з іншого боку, необхідністю частих пауз для узгодження зовнішнього мовлення з внутрішнім.

Тим не менш, в основі ритмічної структури цих виступів лежать синтагми середньої довжини. частка синтагм з двома наголосами складає 36 відсотків від загальної кількості синтагм, частка синтагм з трьома наголосами – 16 відсотків.

Вищою точкою промови S2 є двійка. Конфігурація графіка показує, що в цій промові домінують синтагми з двома наголошеними складами. Всього ця промова нараховує 44 синтагми, з яких 18 мають один наголошений склад, 19 з двома наголосами, 5 синтагм мають три наголошених склади і дві синтагми з чотирма наголосами.

Графік 2 показує це співвідношення:

Графік 2

Мовленнєвий потік членується на синтагми, фрази і надфразові єдності, перед усім, за допомогою різноманітних пауз в сполученні з іншими просодичними засобами, рідше – за допомогою змін мелодійної кривої, гучності, швидкості та (або) тембру без зупинки звучання.

У роботах з риторики підкреслюється особлива роль пауз у мовленнєвому спілкуванні. Ю.В. Рождественський відзначає, що якщо “у процесі проголошення слухач сприймає мовлення, тобто усвідомлює склад мовних знаків”, то під час паузи він “розуміє мовлення, тобто вникає в зміст мовлення й оцінює його” [4, с. 239]. Досвідчений спічрайтер Дж. Хьюмз пише: “... Будь-який викладач мистецтва мовлення скаже вам, що пауза – наймогутніша зброя в арсеналі оратора” [5, с. 161].

Паузи, що зустрічаються в політичній промові, можна розподілити на три групи: внутрішньофразові (ВФП), міжфразові (МФП) та паузи, що розділяють надфразові єдності (НФЄП). Зона варіювання міжфразових пауз (0,6 – 4,5с) значно ширше зони варіювання внутрішньофразових пауз (0,2 – 3,0с).

Найбільш частотними серед внутрішньофразових пауз виявились паузи з тривалістю 0,3 – 1,4с (73%); 27 % внутрішньофразових пауз перевищують тривалість 1,4с. Таким чином, середня тривалість внутрішньофразових пауз складає приблизно 1,1с, тоді як нормою для цього типу пауз вважається тривалість у межах 0,2 – 0,5с. Щодо міжфразових пауз, то їх середня тривалість 2,0с при нормі 0,5 – 0,8с.

Отримані результати показали, що тривалість більшості пауз перевищує визначені норми. Це дає нам підстави вважати такі паузи риторичними, роль яких можна зрозуміти тільки з урахуванням особливостей конкретної ситуації спілкування. Ці паузи служать для виділення окремих частин тексту з метою залучення до них уваги аудиторії, додання їм особливої значущості, полегшення сприйняття тексту, посилення емоційного впливу, імітації спонтанної мови чи для здійснення інших намірів оратора.

У ряді випадків риторичні паузи нібито накладаються на синтаксичні. Ознакою заміщення власне синтаксичної паузи риторичною – велика тривалість у порівнянні з іншими паузами, що реалізуються в аналогічній позиції в тому ж тексті.

Деякі риторичні паузи служать для привертання уваги аудиторії до предмета мовлення, для підкреслення значущості висловлюваних ідей та ідейної позиції. Також риторичні паузи використовуються для підсилення емоційного впливу промови на аудиторію, для створення більш ярого ритмічного малюнка. Наприклад: Whatever they do, ||| it is our determination ||| that they will never succeed || in destroying | what we hold dear in this country.

Отже, ритмічна матриця дискурсу виконує функції настроювання слухача, гармонізує взаємодію слухача і мовця. Таким чином, семантико-часові особливості політичного дискурсу є одним з ярусів риторичної стратегії дискурсу. Перспективою подальшого дослідження є виявлення специфічної інтегруючої функції мовних рівнів в реалізації риторики дискурсу, що має специфічні жанрові особливості.

Література

1. Данилина В.В. Ритмический анализ политической публичной речи. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 240 с.
2. Прокопенко С.В. Смысловая функция ритма в тексте (исследование на материале художественных прозаических текстов немецкого и русского языков): Дисс....канд филол. наук. -М., 1995.- 258 с.
3. Расье Франсуа. Интерпретирующая семантика. – Нижний Новгород: «Деком», 2001. – 368 с.
4. Рождественский Ю.В. Теория риторики. – М.: Добросвет, 1997. – 600 с.
5. Humes J. The Sir Winston Method: The Five Secrets of Speaking the Language of Leadership. – New York: William Morrow and Company, Inc., 1991. – 189 p.

Статья поступила в редакцию 17.03.2006 г.

